

कुर्जतः किमु धनैर्विद्यानवद्या यदि शीलं चेत्किमु भूषणं सुकविता यद्यस्ति
राज्येन किं ॥ ५ ॥ शक्यो वारयितुं जले बहूत भुग्द्वेत्रेण सूर्यात्तपो नाग्रे
द्रोनि शिता कुशेन समदो दशडि नगो गर्दभा ॥ व्याधिर्भेदज संग्रहे च वि
विधे मंत्रप्रयोगैर्विषं सर्वस्योषधमस्ति शास्त्रकथितं मूर्खस्पनास्तेषां
धम् ॥ ६ ॥ इति पञ्चरत्नश्लोक समाप्तम् ॥ ॥ शुभम् ॥ ॥ ॥

नी. सार
५

१ गणेशाय नमः ॥ नीति सारं प्रवक्ष्यामि सर्वसार्थविनिश्चितं ॥ राजा
दिभ्यो हितं पुंशो मयुः स्वर्गादिदायकं ॥ १ ॥ सद्भिः संगं प्रकुर्वीतः सिद्धि
कामः सदानरः ॥ नाशद्विरिह लोकाय परलोकापवाहितः ॥ २ ॥ वर्ज
ये क्षेत्रसंवादं अदृष्टं तु दर्शनीं ॥ विरागं सह मित्रेण संप्राप्तिं शत्रु
सेविना ॥ ३ ॥ अलुब्धे सह मित्रत्वं पंडितैः सह संकथा ॥ उन्नमेः सह
सांगत्यं कुवाशो नावसीदति ॥ ४ ॥ परोपहितवान्बंधुः बंधुरप्यहि नः
परं ॥ नाहिते दोहजो व्याधिहितं मारणमोषधी ॥ ५ ॥ संबंधुर्यो हिते तु कः स

शिव
५

पितायस्तु पोषकः॥ सपित्रं यत्र विश्वासं सदृशो यत्र जीयते॥ ६॥ यस्य भार्या
श्रिता यत्र परवेश्या भिकौक्षिणी॥ कुक्रिया त्यक्तलज्जा च सततं तज्जराजरा॥
७॥ यस्य भार्या गुराज्ञा च भर्त्रि मृतुगामिनी॥ अत्याहारिण संतुष्टा सा श्रि
यानश्रियाश्रिया॥ ८॥ दुष्ट भार्या शठमित्रं भृत्यश्चोत्तरदायकाः॥ सर्वे वगृ
हेवासो मृत्युरेव न संशयः॥ ९॥ आपदार्थे धनं रक्षेद्दारात् रक्षेद्द्वेनेरपि॥ आ
त्मानं सर्वतो रक्षेद्दारेरपि ध्वनेरपि॥ १०॥ वरं हितं रक्षेद्वासो न तु दुश्चरिते गृहे

ती. सा
६

॥ नरकात्सीयते पापं कौगुहाच्च निवर्तयेत् ॥ ११ ॥ चरत्येकेन पादेन. तिष्ठेत्ते
कत्र पंडितः ॥ नापरिक्षपरिस्थानं पूर्वप्राप्तं तु न त्यजेत् ॥ १२ ॥ त्यजेद्देशम
सहृत्तं. वासं सोपद्वयं त्यजेत् ॥ त्यजेत्कृपणं राजानं मित्रमायामयं त्यजे
त् ॥ १३ ॥ लुब्धमर्थप्रदानेन. सखमंजिककर्मणा ॥ इतरं खानपानेन. वा
कप्रदानेन पंडितं ॥ १४ ॥ अर्थनाशं मनसाप्येगृहेऽश्वरितानिव ॥ वच
नं वा मानं च मतिमान्न प्रकाशयेत् ॥ १५ ॥ योऽप्युवाच परित्यज्य प्रक्रिये

शिव
६

नितसेवयेत्॥ कुवानितस्य तश्चंति अकुर्वन् नृमेव हि ॥१६॥ नाग्रितुष्यति
काष्ठाती- नजलानी महोदधिः॥ नान्तकः सर्वभूताती- नपुंसां वामलोचना
॥१७॥ मातृवत्परदारश्च परद्वयाशिलोऽवत॥ आत्मवत्सर्वभूताती- यः
पश्यति सधर्मवित॥ १८॥ न प्रहर्षति सत्मानेनोपमानेन कुप्य॥ न क्रो
धेषु न खं ब्रूयादेतत्साधोऽमुलक्षणी ॥१९॥ न दातेन न मानेन नार्जनेन न वे
शया ॥ न शास्त्रेण न शास्त्रेण- सर्वदा विषमाः श्रियः ॥२०॥ यस्यार्थाति

नी. सा

स्पमित्राणि. यस्मार्थात्तस्पवांधवाः ॥ यस्मार्थाः सपुमाह्वोके. यस्मार्थाः
सचपंडितः ॥ २१ ॥ धीरांकष्टमनुप्राप्य न भंति विषादिनः ॥ प्रविश्य वदन्
राहोः विनोदति पुनः शशी ॥ २२ ॥ उद्योगिन कृतं कार्यं सिद्धिर्यस्य न वि
द्यते ॥ देवतस्य प्रमाणं हि कर्तव्यं पौष्ट्यं त्यजेत् ॥ २३ ॥ पंडितैश्च विनति
श्च धर्मज्ञैः सत्यवादिभिः ॥ बंधनेन चापि ततिष्ठे. न तु राज्ञ्यं खलेः सह ॥
२४ ॥ अंजनस्य मयै दृष्ट्वा बल्मीकस्य तु संचयं ॥ अवध्यं दिवसं कुप्यात्

शिव

दानाश्च येन कर्मसु ॥ २५ ॥ सत्येन रक्ष्यते धर्मेन विद्यायोगेन रक्ष्यते ॥ शृङ्गना
रक्षे ह्यर्पकृतं शीलेन रक्षति ॥ २६ ॥ भाग्यस्येन क्षीयते नोपभोगेन संपद
॥ पूर्वजन्म सुपात्रेषु सुकृतं चैव दुःकृतं ॥ २७ ॥ येन येन यथातथ्यत्-पुराकर्म
सुनिश्चितं ॥ तत्तदेव नराभुक्ते स्वयमाहितमात्मतः ॥ २८ ॥ आत्मनोऽपि हितं
दुःखं आत्मनो विहीत सुखं ॥ गर्भगर्भसु पादाय भुञ्जते पूर्वदेहिकी ॥ २९ ॥
यस्मिन् वयसि यत्पापं यदि वा यदि वा तिष्ठि ॥ यत्सुहृते क्षणे वापि तत्तथा

नी. सा
८

तत्तदनुधा ॥ ३० ॥ सुवंतु चांतरिक्षे वा प्रविशंतु महीतले ॥ धावंतु च दिशाः स
वा नादन्तु मुपलभ्यते ॥ ३१ ॥ पुराधीता च यविद्याः पुरादन्तं च यद्भूतं ॥ पुरा
कृतानि कर्माणि ॥ अग्रे धावति धावति ॥ ३२ ॥ न पितुः कर्मणा पुत्रः पिता वा
पुत्र कर्मणा ॥ स्वयं कृतेन गच्छेत् स्वयं वद्वा स्व कर्मभिः ॥ ३३ ॥ कर्मवशात्
शरीरेषु रोगाश्चारीरमानसाः ॥ शरा इव पतन्ती हविमुक्ता दृढधा त्विभिः ॥
३४ ॥ बालां युवा च वृद्धा च ॥ यत्करोति शुभा शुभं ॥ तस्या तस्या मवस्थायां भु
क्ते जन्मनि जन्मनि ॥ ३५ ॥ अनिष्टमानोऽपि नरो विदेशे पर्वते गृहे ॥ स्व कर्मयो

शिव
८

गवातेन नीयते य प्रयत्नफलं ॥ ३६ ॥ अवोशमाना नित्यथा पुष्पाणां वफूलानि
च ॥ संस्कारं तांति कर्तते तथा कर्म पुरा कृतं ॥ ३७ ॥ यथा धेतुमहस्ते सुवत्सा
विंदति मातरं ॥ सर्वं पूर्व कृतं कर्म कर्तारमनु गच्छति ॥ ३८ ॥ न प्राप्नोति कालो मि
यते विद्वशरशंते रपि ॥ कुशाग्रेण तु संवीतः प्राप्नोति कालो न जीवति ॥ ३९ ॥
लघ्वमेवं तुल्य भते गत व्यनेव गच्छति ॥ प्राप्नोति व्यमेव प्राप्नोति दुःखं वापि
सुखं तथा ॥ ४० ॥ नमो नवल वीर्येण प्रज्ञया पोष्येण च ॥ अल्पं तुल्य भते

नी.सा
६

मर्त्यस्तत्रकापरिदेवता॥ ४१॥ एकदृक्षेयथारत्रौनानापक्षिसमागमः॥ प्र
भतितुविशायंतितत्रकापरिदेवता॥ ४२॥ एकसार्धप्रयत्नोयः सर्वधात
त्रगामिता॥ रुक्मो जितोयातितत्रकापरिदेवता॥ ४३॥ फलार्धफलितं
दक्षयद्विधादुर्मतिर्नरः॥ नोद्विधातस्यतन्मूलं महान्नंदोयमाप्नुयात्॥
४४॥ मृदीभारसहस्रेण उदकाणां शतैरपि॥ न शुच्यतिदुराचारोभावो
पहतचेतनः॥ ४५॥ यस्यहसोभवादेव नतश्चैवसुसंयुतः॥ विमेषात
श्चकार्तिश्च सदर्थफलमाप्नुयात्॥ ४६॥ अंधोहिराजाभवति॥ ध्यस्तुशास्त्र

शिव
६

विवर्जितः॥ अंधा भवति चारेण॥ शास्त्रं हनिता न पश्यति॥ ४८॥ शोकरोग भयत्रा
ग्निः प्रीतिविश्वासभाजनी॥ केन रत्नमिदं मृदुमं मित्रमित्यक्षरद्वयं॥ ४९॥ जायमा
नो हरेदारात्॥ वर्द्धमानो हरेद्वनी॥ प्रियमाशो हरेत्वा गोतास्ति पुत्रो समोरिपुः
॥ ५०॥ यस्मै यीकृते दानं सदा नानिरयं वसेत्॥ तदा न फलमाप्नोति धनस्य
मेव निश्चिती॥ ५१॥ ब्रह्मप्रेचं सुरापेचं चोरे भयवते तया॥ निकृतिर्विहिता सा
हिकृतं घ्नस्य न निकृतिः॥ ५२॥ एकक्षमावतो दोषो द्वितीयो नोपपद्यते॥ यदे

नी. सा
१०

नक्षमयायुक्तं मस्तुते जनी ॥ ५३ ॥ बालातपः प्रेतधूमः स्त्रीवृद्धापन्वलो
दधिः ॥ आयु कमानसेवेत. तथा संमार्जनी हजः ॥ ५४ ॥ गजाश्च रथधान्यानी
गवाश्चैव रजः शुभं ॥ असुभं वै कजातीया खरो द्युज विकेयुच ॥ ५५ ॥ सूर्यवात
नखाग्रेषु स्नानीवस्त्रघटोदकी ॥ माजनीरेणु केशांकुर्हति पुंराप पुराकृती ॥ ५६ ॥
यस्य कस्पतु पुष्यपादुरस्य विशेषतः ॥ शिरसा धार्यमानस्य अलक्ष्मी परिहृत्य
ते ॥ ५७ ॥ दीपस्य पश्चिमा छाया. छाया शय्यासनस्य च ॥ रजकस्पतु यन्त्रीर्धमल

शिव
१०

नी.सा
११

क्षीतव्रतित्ति॥ ५८ ॥ विष्णुधर्मरागोवाहः गोवाहराहितेरतः॥ प्रजापा
लेश्वभूराकपाथिवो योजितिद्वयः॥ ५९ ॥ ऐश्वर्यमधिकं प्राप्य राजा धर्मम
तिश्चरेत्॥ सरोतसं चितं नश्येन्मृगं स्वार्थं तद्वनदिकं॥ ६० ॥ इति वानकेष्व
धिकश्चो कं समाप्ती॥ ॥ इति सन्वत् १९३४ सातमिति चैत्रवदि ८ रेज ३
कादिन स्वपुत्रवीरमातः सममान इत्यमात हृल्लाई हेतानिमित्तदेवज्ञ
सिद्धिमानजो सिलेलेषि सकियो शुभं॥ ॥ ज्ञानी हृल्लाई शुभं॥ ॥

शिव
११

1231